

i en mängd, som i denna utsträckning är möjlig endast efter årslånga genomgångar av inventarieförteckningar och räkenskapsböcker i olika arkiv. Avhandlingens tyngdpunkt ligger därför i faktamaterialet, inte i den konsthistoriska analysen. På grund av greppet på ämnet är jag övertygad om att avhandlingen också kommer att studeras av etnologerna, som här kan finna rötterna till folkliga traditioner, som har bestått till vår egen tid.

En doktorsavhandling kan fylla många funktioner; den kan vara ett gesällprov för en forskare i början av sin bana, men den kan också vara kronan på ett livsverk, i synnerhet om författaren har drivits till sin forskning av kärlek till ämnet. Jag hyser den största respekt för en doktorand, som under årtal har bedrivit sin forskning utan tanke på docentkompetens och en hägrande akademisk karriär, och som dessutom har kunnat fullfölja en forskningsuppgift, som för hennes livskamrat blev på hälft.

Carl Jacob Gardberg

Jill Onsér-Franzén: Kulturernas kamp. En etnologisk undersökning om kommunala politiker, deras syn på kultur och utformning av praktisk kulturpolitik i en svensk medelstor kommun 1978–1985. Diss. English summary. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige. Göteborg 1992. 296 s.

I brist på användbara beslutsunderlag har kulturpolitiker ofta fått handla efter det man tror är riktigt, vilket bl.a. betyder att vi i ett tillbakablickande perspektiv kan se hur klyftan mellan personer som beivrar kulturevenemang och dem som inte gör det bestått och består. Det är i detta praktiska sammanhang viktigt att kultur- och samhällsforskare belyser problematiken ur olika synvinklar. Detta framhåller också litteraturvetaren Sven Nilsson som slutkläm i sitt bidrag till boken *Kultur och medvetande* (1982): "En kulturpolitik utan kontakt med forskningen riskerar att bli en dålig politik, och det måste vara ett ansvar för forskarna att analysera och genomlysade de kulturpolitiskt relevanta frågeställningarna" (s. 179).

En etnolog som tagit detta ansvar är Jill Onsér-

Franzén, som i sin avhandling *Kulturernas kamp* har gjort kulturpolitikerna till studieobjekt i en vid samhällelig kontext (kulturpolitikens idé och verklighet).

Liksom undertecknad har författaren en mångårig egen praktisk erfarenhet av kommunal kulturpolitik, vilket troligen är en förutsättning för att tillfredsställande gå i land med forskningsuppgiften.

Avhandlingen består av fem delar där den första bär rubriken *Vetenskapliga utgångspunkter*. En av totalt fyra fallstudier i boken lyfts fram som en inledning: en sovjetisk (kirgisisk) kulturvecka 1978, där man får en bild av hur kommunal kulturpolitik kan se ut. Vi blir här varse hur en klyfta mellan politikerna och invånarna i kommunen blir extra tydlig genom bl.a. demonstrationer, kritiska tidningskraveringer och anonyma telefonsamtal. Dessutom svek publiken, och ansvarig tjänsteman (tillika avhandlingsförfattaren) upplevde hur en ljus och glättad framsida med ett påkostat program möttes av en mörk baksida.

Efter denna ingress formuleras syftet: "Huvudsyftet är att söka kunskap om och insikt i de processer som formar en kommuns kulturpolitik och vilka konsekvenser de får för dess utformning". Efter det att jag läst hela boken ett antal gånger framstår denna nyckelmening som oklar och onödigt konturlös. Klarare är dock författaren när hon redogör för orsakerna till att kulturpolitikerna är undersökningens fokus.

Kapitlen *Perspektiv på kultur*, *Forskningsöversikt*, *Teoretiska perspektiv* och *Metod och material* är stundom svårlästa, tröttnande och snåriga. En tvättning och nedbantning hade varit till fördel för helhetsintrycket. Även valet av exempel och forskare kunde gjorts mera selektivt och komprimerat i uppräkningslistan av kulturbegreppets definition från romarriket fram till nutidens forskare.

Denna kritik gäller dock inte generellt för all den kunskap vi får i nämnda kapitel. Kultur som politik får också en genomgång där man bl.a. ser att borgerliga politiker tillämpar ett fakultativt kulturbegrepp som är liktydigt med "konstarnerna", medan företrädare för vänstern har en mera helhetssyftande kultursyn.

I forskningsöversikten visas att myndigheter under en lång följd av år producerat material, som ger en mycket positiv bild av kulturpolitiken – något som inte speglas på lokalplanet!

Motbilden och den som innehåller människor

Recensenten var fakultetsopponent vid disputationen vid Göteborgs universitet den 12 januari 1993.

står vetenskapssamhället för – både i form av avhandlingar och debattböcker.

Forskningsöversikten pekar på att människor skapar sin egen värld utan direktiv uppifrån – detta är en gammal etnologisk sanning och författaren kopplar på genom att provocerande säga att förbud mot teater, konserter, bibliotek, högre utbildning m.m. skulle öka deras attraktivitet.

Teoretiskt har Jill Onsér-Franzén inspirerats av interaktionismen, särskilt i socialpsykologen Erving Goffmans tappning och terminologi som "teater, scen, drama, rollspel ...". Efter en kritik av interaktionismen i samband med användning av "klass", "konflikt" och "historiskt perspektiv" avfärdas dock dess användbarhet trots att det i en projektkatalog från oktober 1992 heter att "det vetenskapliga perspektivet är interaktionistiskt".

Vilka är i stället de teoretiska utgångspunkterna? Jo Sven B. Eks historiematerialistiskt baserade kulturanalytiska modell där kultur är "den totala livssituation människan befinner sig i" och den italienske marxisten Antonio Gramscis hegemonibegrepp. "Sammantaget förenas de till ett konfliktteoretiskt perspektiv, som anknyts till en närmast 'klassisk' etnologisk infallsvinkel (centraldirigering och praxis)." Men visst vore det möjligt att kombinera ett interaktionistiskt perspektiv med ett historiematerialistiskt. Det finns för övrigt inte bara ett perspektiv inom dessa båda forskningstraditioner och jag menar att författaren i avhandlingen borde kunnat koppla "individen" och "strukturen" till nämnda "ismer" mera uttalat.

Huvudmaterialet i avhandlingen är djupintervjuer med samtliga ledamöter i Mölndals kultur-nämnd. De är öppna och ostrukturerade men bundna till speciella områden, som framgår av en bilaga i boken. Dessa intervjuer har pågått i 3–4 timmar och stundom upp till 8 timmar. Efter varje intervju har författaren gjort en miljö- och personbeskrivning. Det är imponerande att förf. lyckats att få 100%-ig täckning och ställd inför stora etiska problem lyckats få fram starkt värde-laddade utsagor. Under rubriken *Reflexivitet och forskarmöda* tar förf. upp källkritiska frågor kring materialet men hänvisar inte till den diskussion som på 1980-talet fördes i Stockholm kring detta (Billy Ehn och Barbro Klein: *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*, stenc. 1985, 96 sidor). Inte heller hänvisas till Åke Dauns diskussion kring respondenteffekten vid intervjuer

med politiker i *Upp till kamp i Båtskärsnäs* från 1969. Här kunde förf. fått ytterligare stöd för sitt arbetssätt utan att något nytt behövt tillfogas. I egenskap av opponent har jag haft tillgång till nämnda intervjuematerial och huvudintrycket är att det är mycket gediget och trovärdigt – särskilt viktigt att framhålla då förf. tvingats att anonymisera samtliga politiker (se vidare under del IV). Egna observationer, enkätsvar och skriftligt källmaterial i form av protokoll, arkivhandlingar, tidningar och tidskrifter kompletterar det kvalitativa materialet ovan.

Del II, *Den kulturpolitiska scenen*, hade bättre rubricerats som scener, då vi här får stora svep i tid och rum gällande kulturpolitiska idéströmningar i en samhällelig kontext. Den egentliga "scenen" behandlas först på sidan 95, då förf. specifikt kommer in på Mölndal.

Vi får här se hur en kamp från slutet av 1800-talet till 1974 resulterade i en ny statlig kulturpolitik med kulturråd och åtta kulturpolitiska mål. Trots denna kulturpolitik för "alla" innefattande folkbildning och massmedia fortsatte den som instrument för borgerlig smakuppfostran. Hur och varför detta ideologiskt var möjligt i ett starkt förändrat samhälle får vi svar på i avhandlingens fortsättning. I sammanhanget får vi också se hur folkbildningsverksamheten efter lång kamp inordnades i den statliga kulturpolitiken och formades efter en specifik svensk modell.

Spänningarna mellan folkrörelsernas bildningsideal och det normerande borgerligt exklusiva löper som en röd tråd genom hela 1900-talet. Även det senare ansågs dock som "klasslöst" av många inom socialdemokratien. En avgörande svaghet i all debatt som funnits i kampen om kulturen är, att kulturbegreppet inte omfattats av någon konsensus i samhället. Trots denna förvirring har *kultur* fungerat som dynamit i politiken.

Under kampen har samhället förändrats från Gemeinschaft till Gesellschaft enligt Ferdinand Tönnies klassiska motsatspar. Författaren ställer här den gamla goda tiden mot dagens komplexa samhälle i form av tidigare kommunal kulturverksamhet mot dagens kulturnämnder med samarbetspartners och kultursekreterare. Livet framför och bakom kulisserna i Kulturnämnden i Mölndal, d.v.s. hur olika ideologier i form av människor intar scenen och utför spelet, avslutar kapitlet.

Del III, *Det kulturpolitiska skådespelet*, är en fram-

ställning i tre akter (fallstudier), där i den första "en glad pensionär" visar på en demokratisk process med extremt långsamma rutiner. Verksamheten passar handlingsprogrammet men inte den totala livssituationen "den eftersatta gruppen", pensionärerna, befinner sig i. I andra akten förflyttar vi oss till "Gunnebos Versailles", tyvärr beskriven utan bild, som "gestaltar sig som en läcker bakelse med rosa botten och senapsgult hölje, krönt med en grön glasyr". Den gula färgen eller en återgång till en grå har varit föremål för makt-havarnas revirpräglade dispyter, medan kommuninvånarna varit tämligen likgiltiga. Ännu sju år efter dispyterna är slottet gult. I tredje akten befinner vi oss på Konstens vecka, ett rikstäckande projekt som konstnärerna finner jippobetonat och som i Mölndal inte drar större publik än ett par hundra.

Dessa fallstudier visar hur vi överlätit åt experter att besluta, d.v.s. hur demokratin fungerar på det lokala planet. Hela delen blir därvid en exempelsamling på hur klyftan mellan de kommunala kulturpolitikernas idéer och kommuninvånarnas verklighet i de flesta fall är avgrunds djup.

Del IV, *De kulturpolitiska aktörerna*, är avhandlingens sidmässigt största och kan ses som dess kärna. I tidigare kapitel har förf. betonat att politiker inte bara företräder andra utan som individer även är präglade av egen kulturell hemvist. Detta kan vi dock bara ana på scenen. Endast djupintervjuer kan ge en komplex insikt om politikerna som människor. Kulturnämndens politiker i Mölndal, män och kvinnor mellan 23 och 69 år, har i del IV som individer syntetiserats genom en "odogmatisk" idealtyps metod. Karakteristiska drag från olika politiker har samlats i typer "enligt Max Webers tankar". Författaren tar därvid inte närmare ställning till Weber utan hans begrepp används endast som ordnande princip. Jag menar att detta är ett tillfredsställande sätt att dels tillgodose kravet på anonymitet, dels göra en överskådlig indelning av nyckelinformanterna i livsstilar. Dessa tre livsstilar utmejslas genom synen på kultur, de materiella och sociala livsvillkoren, tanke-mönstren och synen på varandra. Den *borgerliga traditionalisten* företräder en borgerlig tradition och ser inte kultur som någon politisk klassfråga. Han/hon betonar kvalitet och vill erbjuda allmänheten kultur av "hög klass".

De fyra ledamöter som ingår här har själva en privilegierad ställning i samhället och har ett rikt

kulturellt och materiellt kapital. Nästa idealtyp, *folkbildningsaktivisten*, ser kultur som politik och att äga den som makt. Här ingår också fyra ledamöter som företräder ett arbetarrörelseideal, arbetar för eftersatta grupper bl.a. genom studieförbunden och betonar amatörverksamhet och anti-kommersialism. Några gränsfall finns i relation till idealtyp tre, *kulturrelativisterna*, med 11 ledamöter som betonar avsaknaden av gemensamma mål och politiska förtecken. Här gäller kulturens frihet och drömmen om konsensus. Dessa ledamöter framstår som kulturnämndens intellektuella, kreativa människor, som kan förlamas av rigida beslut inom kulturpolitiken.

Jag har testat denna indelning på kulturpolitiker i en annan kulturnämnd och finner gjorda indelning tillfredsställande och täckande, även om jag tror man skulle kunna se en och annan kulturkommersialist bakom politikerfasaden.

Jämfört med de kulturpolitiska tjänstemännen, som ofta har medelklassbakgrund, akademisk utbildning och satsar med stor kraft på konstarnas kan alltså förtroendemännen klart ordnas efter tillhörighet i subkulturer, vilket är självklart då de tilldelats uppgiften politiskt – en överensstämmelse mellan idealtypstillhörighet och politisk hemvist går också att avslöja i författarens presentation.

Som statister eller testgrupp görs en indelning av Mölndalsborna i fyra olika grupper som förklarar mottagandet av kulturnämndens olika utbud. Den gjorda indelningen har uteslutit faktorer som ålder, kön och etnisk tillhörighet. Särskilt i fråga om genusperspektivet inom kulturpolitiken vore det naturligtvis tacksamt att knyta an till senare års intensiva debatt på riksplanel angående kvotering, kvinnopartier, skillnaden mellan manlig och kvinnlig politik och hur man hanterar makten över mänskliga värden i samhället (jag efterlyser dock inte detta i föreliggande avhandling).

Den avslutande delen på endast 12 sidor är betitlad *Kampen om kulturen* – men den handlar om såväl kulturernas kamp som samhällets dominansstrategier – strategier och en kamp som började redan på 1800-talet. Författaren renodlar här antitetiska positioner mellan *borgerliga traditionalister*, där kultur står för konstarnas, och *folkbildningsaktivister* med folkrörelsernas bildningssyn. Mitt emellan dessa finner vi *kulturrelativisterna* med rötter i förra seklets liberalism. Ur dessa i

grunden divergerande synsätt får vi likväl en kulturpolitik, som i mångt och mycket bygger på gamla borgerliga värderingar. För att förklara fin-kulturens dominans använder författaren Antonio Gramsci (1891–1937) hegemonibegrepp, som avser den makt över människo- och samhälls-synen, som en ledande klass utövar vid sidan av sin ekonomiska och politiska dominans. Denna variant av marxistisk teori har internationellt stort genomslag i dag inom t.ex. Cultural studies med rötter i Birminghamskolan men i sammanhanget kan man tycka att Onsér-Franzén dåligt utnyttjat Gramsci – både när det gäller att presentera honom och att använda klarläggande uttalanden.

I denna recension har många av författarens trådar i kulturpolitikens täta väv måst utelämnas – jag kan bara uppmana alla med intresse för dagens kultur- och samhällsdebatt att läsa boken – många aha-upplevelser kan utlovas. Jag vill dock uppmana läsaren att inte tröttna redan i bokens inledande delar som är onödigt upprepanande och sega. Detta är nämligen min huvudkritik – att boken är framtung och med ett avslutande kapitel som är alltför outvecklat – men delarna om skådespelet och aktörerna är desto mer lysande – en unik kunskapskälla om livet framför, på och bakom den kulturpolitiska scenen.

Kurt Genrup

Här är polisen ... Poliser skriver om sitt liv och arbete. Red. av *Stefan Bohman* och *Dan Waldetoft*. Nordiska museets förlag, Stockholm 1993. 241 sid., ill.

År 1990 efterlyste Nordiska museet i samarbete med Rikspolisstyrelsen polisers skriftliga berättelser om liv och yrkestillvaro. Ett uppdrag i tidningen *Svensk Polis* resulterade i 63 minnesteckningar. Nio av dessa har nu publicerats i boken *Här är polisen ... Poliser skriver om sitt liv och arbete*. Den ingår i serien *Svenska folket berättar* som bygger på museets samlingar av självbiografiskt material. De nya texterna är ett tillskott till museets bank av arkiverade polisminnen som samlades in fyrtio år tidigare, i början av 50-talet. I boken presenteras polisens egna versioner av sina liv och arbeten. Det här är en spännande läsning som bör intressera fler än dem som av någon anledning har polisen som specialintresse.

"Att vara polis innebär att man mer än många

andra ser hur samhällsvillkoren återspeglas i enskilda människors liv", konstaterar redaktörerna Stefan Bohman och Dan Waldetoft i inledningen. De självbiografiska berättelserna förmedlar människors egna personliga upplevelser och erfarenheter av en stor del av 1900-talet. Var och en berättar sin egen individuella historia – och samtidigt två andra: polisens och det övriga samhällets. Tidsmässigt belyser boken polisens yrkesliv från slutet av 1930-talet till början av 90-talet. Det är nio poliser som skriver, sju män och två kvinnor. Uppsatserna är kronologiskt ordnade efter skribenternas födelseår. De flesta berättar om ett polisliv som är avslutat. De skriver som pensionärer. Det gäller sex av de nio deltagarna, födda i slutet av 10-talet och början av 20-talet. Övriga tre bidrag är från poliser födda på 40- och 50-talen. Samtidens polisverksamhet skildras också i bokens tionde och sista kapitel. Det avviker från de andra genom att vara ett reportage av en av Nordiska museets tjänstemän, Bo Larsson (tidigare publicerat i *Samdokbulletinen* nr 3 1992). Artikeln bygger på hans sex dagar långa fältarbete hos Farstapolisen i Stockholm 1991.

I inledningen redogör redaktörerna för insamlingens premisser. Uppropet i tidningen innehöll frågor till skribenterna. De var tänkta som en hjälp för minnet, som stolpar för att underlätta skrivandet. Uppsatserna följer också i huvudsak den här indelningen. Det innebär att yrkeslivet står i centrum och skildras mot bakgrund av uppväxtår, skolgång och yrkesval. Berättelserna om det vuxna livet innehåller också familjebildning och fritidsintressen.

Det framgår av inläggen att tiden på 30- och 40-talen var kärv. Lönen var låg, resurserna små, poliskåren manlig och hierarkin uttalad och sträng. Polisen bar sabel och arbetet förutsatte ofta hustruns obetalda insatser, t.ex. kunde hon fungera som sekreterare och telefonist. Förstatligandet 1965 innebar en modernisering och samordning av polisverksamheten i landet. Sedan dess har stora förändringar ägt rum. Stefan Bohman och Dan Waldetoft nämner två av dem som också allmänheten lagt märke till: Patrullerandet på gatorna som ersatts av bilåkande och kvinnornas inträde i yrket.

När det gäller inledningskapitlet är jag kritisk på två punkter. Den första handlar om vad läsaren får veta om minnesmaterialet. Jag anser att redaktörerna är alldeles för snåla med information när